

PÄÄKIRJOITUS

Filosofian harrastaminen on mukavaa, kun mukana on reilu annos leikkimieltyä ja kosolti ajattelijain keskinäistä ilonpitoa. Tutkiminen tuntuu kaikessa piinallisuudessaan antoisalta, kun sitä saa harrastaa niin kuin hyvältä tuntuu. Tutkimusrahaa ottaa mielellään vastaan, jos antaja kokee antamisen oikeudekseen. Filosofian klassikotkin ovat hyviä kavereita, jos niiden kanssa keskustelu ja ajatusten rakentelu voi tuoda myös hauskuutta elämään. Epäilemättä Machiavellilla ja Leonardolla oli todella riemukasta, kun he ideoivat, miten pisalaiset voitaisiin näännyttää janoon kääntämällä Arnon suunta. Pirun vakavalla asiallahan he leikkittelivät – pisalaisten hengellä! – mutta ei ole niin varmaa, olivatko kaverit aivan tosissaan. Renessanssin filosofiassa luominen ja tekeminen eivät läheskään aina olleet sama asia, ja ajatustekoa arvostettiin siinä missä suorituskeskeisempää toimintaakin. Ajatelkaamme Machiavellin näytelmiä ja muita hupailuja! Niiden ajatusleikkejä ei aivan mielikuvituksen tyyppi olisi keksinyt, tosikko taas olisi ottanut nokkiinsa siitä kepeän vastuuttomasta hilpeydestä, jolla Machiavelli kuvaa piruparkaa Toscanassa (Belfagor) tai juonittelua kauniin nuoren rouvan pedin liepeillä (Mandragola).

Machiavellilla oli toki vakava puolensakin, mutta kuten hänen kirjeenvaihdostaan selviää, mistään haudanvakavuudesta ei ollut kysymys. Mitä paremman ystävän kanssa hän kirjettä heittää, sitä irtonaisemmin myös huuli lentää. Ruumiin ilot ja valtioruumiin surut mahtuvat samaan kuoreen, toisinaan jopa samaan virkkeeseen.

Monet muutkin klassikot ovat olleet perin hauskoja tyyppejä. Freud ja Marx maustoiivat vakavat teoksensa monensorttisilla vitseillä ja huulenheitoilla. Eikä voi olla mainitsematta Diderot'ta tai Voltairea, sillä olivathan he suorastaan riippuvaisia tekstuaalisen huvittelun moninaisista muodoista. Mieleen ei tule yhtäkään heidän kirjoittamaansa opusta, joka ei sisältäisi hilpeää kieli poskella meininkiä. Eikä edes totinen Hegel kirjoittanut Oikeusfilosofian johdantoa täysin tosissaan. Sen verran hersyviä luonnehdintoja hän esittää ”filosofisista” puoskareista ja muista patsastelevista aikalaisistaan.

Kyllähän filosofian historiasta myös tosikkoja löytyy – vai löytyykö sittenkään? Rousseaukin osasi irrotella (Tunnustukset!), Kantin königsbergiläinen seuraelämä todistaa miehen huumorintajusta, ja ryppyotsainen Wittgensteinkin piti lystiä hölmöjen oppilaidensa kustannuksella. Aristoteles jos joku kuuluu filosofian aikamiehiin, mutta tämä ei estänyt häntä kuvaamasta perin humoristisin sanankääntein vaikkapa vanhuksille tyypillisiä luonteenpiirteitä.

Huumori, lapsellisuudet tai muu leikkisä ilottelua ei ollut vain itse asian kevennykseksi, vaan klassikot todella olivat huumoriveikkoja *par excellence*. Leikkisyys ja hauskanpito kieli asenteesta, jota jatkuva ”vakavien” ja ”perustavien” kysymysten äärellä pysyttely edellytti. Eräänlaista filosofian taistelutantereen (Kant) rintamahuumoria siis. Asiantuntijat ovatkin väittäneet, että esikuntaupseereihin keskittyy armeijan tosikkomaisin aines, kun taas luova huumori on hersyvimmillään rivimiesten keskuudessa.

Looginen johtopäätös edellisestä lienee se, etteivät filosofian klassikot ole olleet aikansa filosofisten taistojen esikuntaupseereita tai muita penikkarintoja, vaan rivimiehiä. Tästä kertoo sekin, kuinka harvoin suuria ajatuksia on esitetty ulkoisten mahtiasemien suunnasta, ja toisaalta, kuinka usein asemien ulkopuolisuus onkaan tarjonnut lähtökohdan ajattelun suuruudelle.

Toki upseeristossakin on poikkeuksensa – Akvinolainen ja

Heideggerkin – mutta harvinaisia tällaiset ”mielen kenraalit” ovat. Sen sijaan voisi vaivatta luetella litanian takavuosisatojen klassikkoja, joilla ei ollut minkäänlaista asemaa esikunnassa, so. aikansa kunnioitettuimmista instituutioissa. Vaikka filosofia on ollut yliopistoissa alusta saakka, niin vain aniharvoin ne ovat olleet kasvualusta jollekin merkittävälle.

Miten on alkavan vuosisadan laita? Onko nyt ensi kertaa todelikin niin, että merkittävin filosofia syntyy yliopistoissa ja vieläpä esikuntaupseerien kynästä? Tämän päivän filosofian professorit olisivat huomispäivän klassikoita? Terävimmät päät rekrytoituisivat yliopistoille ajatuksiaan työstämään? Suomalaisen filosofian tulevat suurmiehet ja -naiset leivottaisiin tutkijakouluissa, huippuyksiköissä ja tutkijaputkissa? Uusi Snellman olisi jo lukemassa filosofian pääsykokeisiin? Jossakin kehä kolmosen etelänpuolisessa perheessä ottaisi ensiaskeliaan uudestisyntynyt Eino Kaila? Hämmästyttävän nuorena väittelevästä ne-ropatista voisi jo povata uutta Kantia? Vuoden 2100 arvostetuin klassikko olisi jo oikolukemassa ”Tractatustaan” jossakin Atlantin yläpuolella? Käykö niin, että ensin 20., sitten heti perään 21. vuosisata, jne. tulevat jäämään filosofian historiaan yhä merkittävimpinä epookkeina, sillä harjoittaahan tuolloin filosofiaa kasvava joukko ajattelun ammattilaisia? Onko siis luvassa yhä enemmän, yhä parempia klassikoita?

Mutta entä jos kävisikin päinvastoin; että kaikesta mitta-kaavojen mahtavuudesta ja univormujen prameudesta huolimatta täysammattilaisuus koituisi filosofian lopuksi? Jospa tuhon merkkejä onkin jo näkyvillä? Kuten tosikkomaisuus ja ainakin lätkäämmattilaisille ominainen varmistelu ja rohkeuden puute. Mitä jos Suomi kulkeekin filosofisen taantumuksen eturivissä? Onhan yliopisto täällä jo kaikkea sitä, mikä koulii filosofiparoi-takin oman edun varmistajia ja maksimaalisen voiton tavoittelijoita. Filosofia ja ihmistieteet muuttuvat laskelmoivien ”realistien” tekniikkalajiksi, kun humanistitkin joutuvat kisaamaan pöhöttyneessä korkeakouluintituutiosta sellaisilla säännöillä, jotka eivät filosofisen ajattelun logiikkaan ollenkaan sovi. Tuloksen tekeminen, hyödyksi oleminen ja indekseissä menestyminen tainnuttaa (huumaa?) filosofin ja tekee hänestä yksitotisen ”reaalipoliitikon”. Yliopistorahoista kilpaileminen vie ekonomistisiin tai teknologistisiin ajatuskulkuihin. Hysterinen kilpapoljenta näivettää yleissivistyneisyyden ja oppineisuuden pyrinnot, kun ei ole aikaa ja ajan suomaa uskallusta nostaa päätään erikoisaiheesta tai malttia pysähtyä ihmettelemään maailmanmenoa.

Jospa suomalaisen filosofian pelastusoperaatio aloitettaisiinkin korkeakoululaitoksen kellarista? Sinne asetettaisiin sellaiset paukut, että tuo laitos hajoaisi tuhansiksi pirstaleiksi. Suuresta osasta kasattaisiin ”tuloshakuinen” ammattikorkeakoulu, jäljelle jääneistä pirstaleista koottaisiin pieni ja pippurinen filosofis-ihmistieteellinen yliopisto. Siellä sitten voisi rauhassa vaivata päätään uskaliailla ajatuksilla ja yltiöpäisillä ideoilla kuten Leonardo ja Machiavelli Arnon rantapenkoilla tai Wittgenstein vuonoilla. Tähän ajattelun ruusutarhaan jokainen leikinlaskun päälle ymmärtävä vakava filosofi olisi aina tervetullut!

Mikko Lahtinen